

IX

PASIRUOŠIMAS IŠKYLOMS SUEIGOSE

Sueigose teoretiškai išeiti dalykai praktiškai pritaikomi iškylose, pvz.

Sueigoje:	Iškyloje:
Išmokti galąsti kirvį, peilį.	Kirsti medį, skaldyti malkas, drožinėti.
Išmokti matuoti žingsnius ir kitus savo matus.	Atstumo matavimas
Išmokti susikrauti kuprinę.	Iškyla su nakvyne.
Aiškinti kojų priežiūrą.	Žygis.
Iškylai tinkamo maisto ir indų aptarimas.	Maisto gaminimas.
Žemėlapių ir kompasų aiškinimas.	Kompaso iškyla — žaidimas.
Prakurų paruošimas.	Lauželių krovimas.
Kelio ženklų išmokymas.	Iškyla su kelio ženklais.

IŠKYLAVIETĖ - MAŽOJI STOVYKLA

Numatytoji iškylavietė turi būti lengvai pasiekiamas vanduo ir malkos.

Iškylavietė turi būti saugi: ne po pat medžiais (audra), toliau nuo aukštų žolių, balų arba drėgnų vietų (vabzdžiai); be nuodingų augalų; toliau nuo sausų krūmų (gaisras). Iškylavietė neturėtų būti dauboje, kad lietus neapsemėtų.

Atkeliavus į numatytą iškylavietę, joje įsikuriama. Pareigomis iš anksto pasiskirsčius, kiekviena žino, ką turi atlikti. Pirmiausiai įrengiama išvietė. Iškyloje užtenka paprasto griovio ir kastuvėlio žemėms užpilti. Vieta turėtų būti parinkta pavėjui ir toliau nuo virtuvės bei vandens. Iškyloje sausas maistas laikomas plastikiniuose maišuose bei dėžėse, o gendantis — leduose. Taip pat paskiriama vieta drabužiams sukabinti ir kuprinėms sudėti.

Visa tai sutvarkius, iškeliami iškylos gairės ir parenkamas iškylos vardas. Pvz. „Kompaso iškyla“, „Virėjų iškyla“, „Gyvatyno iškyla“, „Varlių tvenkinio iškyla“, „Smiltyno iškyla“ ir pan.

IŠKYLOS

Iškylos yra vienas iš įdomiausių ir lengviausių būdų išlaikyti vieneto vienybę, susidraugauti, pažinti kitą ir save, sukurti vieneto dvasią. Iškylose išbandomos teoretinės žinios. Įprantama pasitikėti kitomis skautėmis, taisyklingai žaisti, keliauti, pažinti ir saugoti gamtą, skaityti žemėlapius, planuoti ir kt.

Iškylavietė ruošiantis svarbu:

1.	Tikslas	8.	Kelionė-žygis ir jo tempas
2.	Vieta	9.	Kelio taisyklės
3.	Vanduo. Ugnis	10.	Pasiskirstymas pareigomis
4.	Laikas	11.	Reikmenys
5.	Trukmė	12.	Maistas
6.	Pranešimai	13.	Užrašų knygtė
7.	Transportas	14.	Pasiruošimas

1. **Tikslas.** Iškylos tikslas — tema priklauso nuo metų laiko (rudens, žiemos, pavasario, vasaros). Tikslas turi būti labai aiškus visoms iškylautojoms, nes nuo to priklauso pasiruošimas ir pasiskirstymas pareigomis. Iškylose galima eiti skautišką programą, praktiškai pastovyklauti, padaryti gerų darbėlių, aplankyti istorines vietas, virti, keliauti tik su kompasu ir žemėlapiu, plaukti laiveliais ir t.t. Labai įdomios gali būti naktinės iškylos.

2. **Vieta.** Iškylos vietą reikia pažinti, t.y. vadovė nuvyksta į numatytą vietą ir apžiūri jos tinkamumą iškylai, susipažįsta su apylinkės potvarkiais. Jei ruošiamos kelionės ar topografinės iškylos, vadovė pasirūpina žemėlapiais.

3. **Vanduo. Ugnis.** Tai du svarbiausi iškylos elementai. Upelio ar šaltinio vandenį reikia sterilizuoti, pvz. Halazone tabletėmis. Jeigu nėra specialiai įrengtų ugniakurų iškylautojams, bet ugnis yra leidžiama kurti, reikia susipažinti su ugnies kūrimo taisyklėmis.

4. **Laikas.** Tiksliai savaitės diena ir valanda turi būti visoms aiškiai žinoma. Svarbu sutartu laiku išeiti ir sugrįžti.

5. **Trukmė.** Pirmąsias vieneto iškylos geriau daryti trumpesnes (4-6 val.). Vėliau, kai skautės įpras iškylauti-keliauti, iškylos galima daryti ilgesnes ir tolimesnes. Grįžti prieš temstant.

6. **Pranešimai.** Vienetas praneša tuntininkei apie ruošiamą iškylą, jos vietą ir laiką. Skaučių tėvams turi būti praneštas tikslus iškylos laikas, vieta ir pobūdis.

7. **Transportas.** Iškylaujant užmiestyje, krepiamasi į tėvus prašant transporto talkos. Tačiau patartina bent porą mylių nueiti pėsčiomis.

8. **Kelionė-žygis ir jo tempas.** Žygio ilgis priklauso nuo skaučių pajėgumo ir patyrimo: pradedančiom — 4-6 km, patyrusiom — 15-20 km.

Taisyklingai žygiuojant, trys mylios per valandą yra geras vidurkis.

Vaikščioti sveika, tačiau reikalinga mokėti taisyklingai žygiuoti. Ritmingas kvėpavimas ir žingsnis, laisvos rankos — palengvina kelionę.

Svoris kuprinėje turi būti lygiai paskirstytas, kad būtų patogiu ir lengva žygiuoti.

Ilgos žygio poilsiai turi būti trumpi: 3-5 min. kas pusvalandį.

9. **Kelio taisyklės.** Iškylos turėtų vykti laukuose, miškuose, toli nuo viešųjų kelių ir greitkelių. Bet jei tektų žygiuoti vieškeliu, einama žąsele, kairiaja kelio puse (prieš judėjimą). Sutemus, reikia užsirišti baltą nosinę ant dešinės rankos ar kojos, kuri yra greičiau pastebima automobilio šviesoje. Iškylaujant vakare, patartina turėti lemputę.

Iškylaujant-keliaujant būtina griežta drausmė ir susiklausymas. Reikia vengti privačių kelių, miškų, laukų, geležinkelio bėgių ir tiltų. Gavus leidimą eiti per privačią nuosavybę, einama per vartus, juos vėl užkeliant, einama takais, nemindžiojami daržai, neliečiami vaismedžiai, neerzinami gyvuliai.

TIK NELAIMĖS ATVEJU skautė stabdo pravažiuojantį automobilį.

10. **Pasiskirstymas pareigomis.** Iškyloje kiekviena skautė turi pareigas ir yra atsakinga už jas, pvz. pranešimai, vietos suradimas, skautamokslis, žaidimai, laužas, maistas, reikmenys, transportas, pirmoji pagalba ir pn.

11. **Reikmenys.** Iškylon imami tik būtiniausi daiktai: indai (jei iškyloje bus verdama), valgymo įrankiai, žaidimų priemonės, pirmosios pagalbos reikmenys, maistas.

Asmeniški daiktai:

Uniforma	Tualetinis popierius
Megztinis ar švarkelis	Elektrinė lemputė
Lietpaltis	Peilis
Batai ir kojinės	Tabletės vandeniui dezinfekuoti
Vandens butelis	Kuprinė
Indai	Muilas ir rankšluostis
Užrašų sąsiuvinis ir pieštukas	Tepalas nuo saulės įdegimo ar vabalų
Degtukai	Laikrodis
Virvė	Foto aparatas
Kompasas	

Vieneto reikmenys:

Pirmosios pagalbos dėžutė	Virimo puodai
Žemėlapis	Signalizavimo vėliavėlės
Kirvis	Žaidimų reikmenys
Kastuvėlis	

12. **Maistas.** Galima pasiimti namuose paruoštą maistą. Tačiau vienas iš įdomiausių užsiėmimų iškyloje yra maisto pasigaminimas. Skautė, gavusi maisto gaminimo pareigas, sudaro iškylos meniu, superka produktus ir suorganizuoja maisto pagaminimą.

13. **Užrašų knygutė.** Skautė visada veda iškylos dienoraštį.

14. **Pasiruošimas.** Apavas: patogūs, išnešioti, su auliukais ir storesniais padais batai. Dėvima dvi poros kojinių: ant plonų užmaunamos storesnės.

UGNIES KŪRIMAS IŠKYLOJE

Ruošiantis iškylai, skaites reikia supažindinti su ugnies apsaugos taisyklėmis ir vietovės potvarkiais:

- a) išmokyti įrengti ugniavietę;
- b) prisirinkti tinkamo kuro;
- c) supažindinti su įvairiais ugnies bei laužo kūrenimo būdais.

Ugnis kuriama tik patyrusios skautės priežiūroje. Parinkus ugniavietę, nurenkami lapai, sausa žolė, skujos ir atverčiama velėna. Pasirūpinama užtektinai kuro.

Šalia ugniavietės pastatomas kibiras su vandeniu ar smėliu — ugnies užgesinimui.

Ugnis nepaliekama be priežiūros.

Iškylą baigus, iškylavietę ir laužavietę reikia taip sutvarkyti ir išvalyti, kad neliktų nė

pėdsako.

KAD IŠKYLOJE NEPAKLYSTUM .

Iškyloje pasiklysti nesunku, todėl skautės turi žinoti, ką tokiu atveju daryti. Būtent:

1. Turime visada pasakyti kitoms, kur einame ir kada sugrįšime.
2. Gerai išstudijuojame iškylavimo vietą.
3. Pasirūpiname žemėlapiu ir kompasu.
4. Eidamos stebime ir įsidėmime medžius, krūmus, uolas, akmenis ir

atsigręždamos pasižiūrime, kaip jie atrodoys grįžtant.

Tačiau, jei iškylaujant tenka pasiklysti, svarbiausia reikia nesijaudinti, nusiraminti ir pagalvoti, kas darytina.

Neturint su savim žemėlapio, reikia mėginti prisiminti jame matytus apylinkės ženklus, pvz. kelius, takus, geležinkelio bėgius, kalvas. Stengtis prisiminti vietą, iš kurios žygis buvo pradėtas ir į kurią pusę — rytus, vakarus, šiaurę, pietus. Prisiminus kryptį, mėginti išsiaiškinti, ar labai nuo jos nukrypta. Tai sužinoti padeda stebėjimo punktas, kaip kalva, bokštas, aukštas medis, į kurį galima įlipti ir pasidairyti.

Turint kompasą, teisingą kryptį lengva nustatyti. Jo neturint, galima naudoti laikrodį, jei diena saulėta.

Suradus reikiamą kryptį, įsižiūrimi du objektai vienoje linijoje, pvz. medžiai, akmenys ir pn. Tada keliaujama iki pirmojo. Pirmąjį pasiekus, įsižiūrimas trečias objektas vienoje linijoje su antruoju. Tada keliaujama iki antrojo ir t.t. Šis metodas padeda keliauti, nepametant krypties, kol prieinama pažįstama vieta, iš kur jau lengva pasiekti išeities tašką.

Patartina klausytis garsų: automobilių ūžesys reiškia netoli esantį kelią, laivelių motorų — ežerą ar upę.

Paklydus pelkėse, nepereinamuose brūzgynuose ar didelės girios tankumyne, stengtis nepulti į paniką, laikytis vienoje vietoje ir mėginti duoti ženklą (signalą), kur esi. Universalus sutartinis pavojaus ženklas yra trijų signalų grupė (šūkių, garsų ar šviesų) kartojama reguliariais protarpiais. Pvz. trys garsūs šūktelėjimai, arba trys švilpuko sušvilpimai, arba trys dūmų signalai. Ieškotojai, išgirdę tokius signalus, atsako dviejų garsų signalu: dviem švilpesiais, šūkiais ar šūviais.

Jei pagalba neatvyksta prieš sutemstant, patartina pasidaryti nakčiai užuovėją. Tačiau jokia būdu nenuveinama toli nuo tos vietos, iš kurios buvo pasiųstas pavojaus ženklas. Išmokus gamtoje orientuotis ir turint visus iškyloje naudojamus reikmenis, nepaklystama.

KOMPASAS

Kompasso aprašymo žiūr. Navigacijos priemonės. Skautiškas kompasas turi kelio krypties rodyklę, šiaurę ir laipsniais nurodytas kitas pasaulio šalis.

Jei uždavinyje kelionės kryptis nurodyta laipsniais, pirmiausia orientuojame kompasą į šiaurę, t.y. suvedame kompasso adatėlę su nurodyta šiaurės kryptimi — N. Tada sukame kelio

krypties rodyklę iki laipsnio, kuriuo turime keliauti. Taip suradę reikiamą kryptį, pradedame žygi. Kad keliaujant nereikėtų nuolat žiūrėti į kompasą, patartina įsidėmėti objektą reikiamoje kryptyje. Jį pasiekus, pasitikrinti kompasą ir tokiu būdu keliauti toliau.

Uždavinys. Iš duotos vietos A reikia nueiti 20 m į šiaurę, iš ten pasukti į rytus ir eiti 15 m, vėl pasukti į pietus ir eiti 25 m, po to sukti į vakarus ir eiti 15 m. Tai atlikus, pasitikrinti ar nesuklysta ir nubrėžti šį uždavinį pagal mastelį. Prieš vykdant šį uždavinį, reikia išsimatuoti savo žingsnį.

ŽEMĖLAPIS

Žemėlapis ir kompasas kiekvienai skautei turi būti gerai žinomas. Mokėjimas skaityti žemėlapij ir juo naudotis kelionėje sutrumpina kelią ir laiką.

Žemėlapis yra didesnės ar mažesnės vietovės paveikslas, atvaizduotas įvairiais sutartiniais ženklais. Jame sužymėti keliai, tiltai, namai, bažnyčios, miškai, medžiai, upės, ežerai ir kt.

Žemėlapio skaitymas: viršuje — šiaurė (N), apačioje — pietūs (S), dešinėje — rytai (E) ir kairėje — vakarai (W).

Žemėlapių sutartiniai ženklai: Pvz. įsigyk topografinį žemėlapij, bandyk perskaityti visus jame esančius ženklus ir susidaryti aplinkos vaizdą.

Spalvos. Žemės paviršiui žymėti naudojamos šios spalvos:

Vandeniui — melsva

Žemumoms — žalsva

Aukštumoms — rusvaigelsva

Šešėliavimas. Juo žemesnė vieta — tuo tamsesnė spalva; juo aukštesnė vieta — tuo šviesesnė spalva. Labai aukšti ir snieguoti kalnai žymimi baltai.

Linijinis žemės paviršiaus matavimas. Linijomis matuojamos aukštumos, žemumos ir vandens gilmės. Statesnėse vietose linijos tankesnės, lėkštesnėse — retesnės.

Aukštumos ir žemumos yra matuojamos nuo jūros lygio, kuris visada žymimas nuliu (0).

Vienoje aukštumoje esą paviršiaus taškai jungiami linijomis.

Linijinio matavimo linijos vadinamos izogipsėmis arba kontūro linijomis. Izogipsės žymimos ruda spalva. Prie izogipsių esą skaitmenys nusako paviršiaus aukštumą arba žemumą.

Vandens gilumas žymimas neigiamu skaitmeniu, pvz. -150.

Mastelis. Mastelis yra žemėlapio ar brėžinio linijos ilgio santykis su tikroju vietos ar daikto ilgiu. Pvz. sutariame, kad 1 cm = 0,25 km. Žemėlapio mastelis bus pažymėtas 1:25.000.

Taigi, 1 cm žemėlapyje atstoja 0,25 km žemės paviršiuje. Norint sužinoti atstumą, reikia išmatuoti, kiek cm žemėlapyje yra nuo vieno iki kito taško ir padauginti iš 25.000.

Vietos nustatymas. Norint skaityti žemėlapij, reikia jį orientuoti su aplinka. Pvz. randame žemėlapyje kelią, vedantį į šiaurę. Įsivaizduokime, kad juo einame. Eidami stebėkime aplinką, k.a. namus, paskirus medžius ir kt. Sekime, ar jie yra pažymėti žemėlapyje. Jei aplinkos taškai sutinka su žemėlapio ženklais — būsime suorientavę žemėlapij.

Svarbu atkreipti dėmesį į žemėlapio spausdinimo datą. Jei žemėlapis yra kelerių metų senumo, tai jis greičiausiai nebeatitiks vaizduojamos vietos.

Naudojant kompasą, uždėdame jį ant žemėlapio taip, kad kompasos šiaurės kryptis (N) sutaptų su žemėlapio šiaure. Po to kompasą ir žemėlapij sukame, iki kompasos adatėlė rodys

šiaurę. Taip suorientavę žemėlapi, galime lengvai pasiekti savo kelionės tikslą.

Atstumo ir vietos nustatymas. Kiekvienas topografinis žemėlapis yra suskirstytas į kvadratus, kurių kiekvienas atitinka tam tikrą atstumą, žemės plotą. Patogiausia naudoti topografinius žemėlapius su 1:62.500 masteliu, kur kiekvienas kvadratas yra maždaug viena kvadratinė mylia žemėje.

Žygis per mišką be kompasu. Šis būdas tinka skilčiai. Miške galima lengvai paklysti. Neturint kompasu, tikrą ėjimo kryptį nustatome pagal saulę, laikrodį ir kt. Pvz. esame trise — A, B, C. A lieka vietoje, C eina pasirinktą kryptimi, kol A ją mato. Sustoja. B atsistoja tarp A ir C, sudarydamos tiesią liniją. Tada A aplenkia C ir stoja vienoje linijoje su B ir C. Jei A nukrypsta į šalį, tai B ją atstato į vietą. C tuo metu nejuda. Po to B aplenkia A ir dabar C stebi teisingą kryptį. Tokiu būdu keliaudamos, nepameta krypties ir pasiekia tikslą.

Kelionės dienynas. Į kelionės dienyną rašoma: kas šią kelionę atlieka, kuriuo tikslu, kada ir kur kelionė pradėta ir kurioje vietoje ji manoma baigti, kurie uždaviniai jos metu bus atliekami ir t.t.

Kelionės metu aprašomi pvz. matyti įdomesni paukščiai, jų lizdai. Nupiešiami paukščiai. Aprašoma augmenija, aplankytos istorinės vietos, girdėti padavimai, legendos.

TOPOGRAFINIAI ŽEMĖLAPIAI

Topografija — kurios nors šalies ar vietovės paviršius, jos punktų, dalių tarpusavio išdėstymas.

Topografiniai žemėlapiai — smulkus geografinis žemėlapis, perteikias pagrindines vietovės ypatybes; topografinė nuotrauka — vietovės matavimo visuma, norint atvaizduoti vietovę plane. Juose žymimas ir magnetinis šiaurės ašigalio nukrypimas.

Topografijos vadovėlyje smulkiai yra išaiškinta, kaip skaityti žemėlapi, daryti nuotraukas ir kokius kada vartoti topografijos ženklus.

Topografiniai žemėlapiai gaunami:

Branch of Distribution
United States Geological Survey
1220 South Eads Street
Arlington, Virginia 22202

Rašant prašyti „Topographical Map Index Circular“ tos valstijos, kurioje planuojate keliauti, taip pat prašykite „Folder Describing Topographical Maps“.

Pagrindinis „Index Circular“ yra suskirstytas kvadratais, kurie vadinasi „quadrangles“. Kiekvienam kvadratui yra atskiras žemėlapis. Susiradus reikiamą kvadratą, užsakymą siųsti:

- a) Valstijoms esančioms į rytus nuo Mississippi upės – aukščiau duotu adresu.
- b) Valstijoms esančioms į vakarus nuo Mississippi upės:

Branch of Distribution
United States Geological Survey
Denver Federal Center
Denver, Colorado 80225

Kartais topografinius žemėlapius galima gauti žūklės ir medžioklės krautuvėse.

PASAULIO ŠALIŲ SURADIMAS

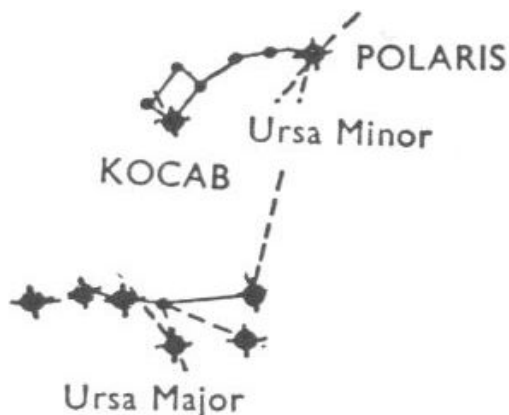
Keturias pasaulio šalis — šiaurę, rytus, pietus ir vakarus — galima surasti kompasu, saulės, žvaigždžių, augmenijos ir kt. pagalba.

Saulės ir laikrodžio pagalba. Žinome, kad saulė teka rytuose ir leidžiasi vakaruose. Vidurdienį šiauriniame pusrutulyje saulė yra pietuose.

Laikrodžio pagalba surandame šiaurę šiuo būdu: laikrodžio valandinę rodyklę (trumpąją) nukreipiame į saulę. Pietūs bus vidurys tarp valandų rodyklės ir skaičiaus 12. Suradus pietus, kitas pasaulio šalis lengva nustatyti. Šiuo būdu pasaulio šalys surandamos tik šiaurės pusrutulyje. Pietų pusrutulyje (Australijoje, P. Amerikoje) į saulę atsukame skaičių 12 ir tarpą tarp 12 ir trumposios valandinės rodyklės padalinę pusiau randame pietus.

Žvaigždžių pagalba. Kaip surasti šiaurinę žvaigždę Grigo Ratų pagalba, žiūr. brėž. Grigo Ratai (Big Dipper—Ursa Major) vadinamas žvaigždynas susideda iš 7 žvaigždžių. Australijoje ir P. Amerikoje (pietų pusrutulyje) Grigo Ratai nematomi. Australijoje, P. Amerikoje (pietų pusrutulyje) pietų ašigalis surandamas Pietų Kryžiaus (Centaurus ir Crux) žvaigždyno pagalba. Pietų Kryžius matomas tik pietų pusrutulyje.

Augmenijos pagalba. Sodų ir atskirai augančių medžių šakos yra tankesnės ir nukrypusios į pietvakarius. Įsižiūrėję į kelmus, matysime, kad medžio rievės pietų pusėje yra platesnės, o šiaurės pusėje siauresnės. Pamiškės medžiai yra apsamanoję iš šiaurės pusės. Pietų pusrutulyje — atvirkščiai.

Šiaurės žvaigždė (Polaris), Mažieji Grigo Ratai (Ursa Minor), Didieji Grigo Ratai (Ursa Major)